

Následování svatých v jejich tělesných skutcích kajících a mrtvení.

I. Co je tělesný skutek kající? Co je tělesné mrtvení smyslů? Názvosloví. – II. Nutnost a užitečnost tělesných skutků kajících. Proč je k nim třeba návodu? – III. Všeobecně vůdčí myšlenky. 1. Cena tělesných skutků kajících je sice veliká, ale nesmí se přehánět. 2. Tělesné skutky kající mají svou cenu především v úmyslu, s kterým se konají. 3. Máme se snažiti svaté následovati nejen v jejich pokání, nýbrž máme se snažiti osvojiti si jejich kajícího ducha; toto poslední je důležitější. Duch kající sv. Terezie, sv. Aloisa, sv. Augustina. Kající skutky za jiné, Duch mrtvení smyslů. 4. Má-li býti skutek kající nebo mrtvení chvalitebné, musí odpovídati hlavní ctnosti křesťanské opatrnosti. 5. Heroismus svatých v kajících jest pro křesťany obyčejné ctnosti nedostizitelný. – IV. Zvláštní pokyny pro jednotlivé druhy tělesných skutků kajících. 1. Posty. 2. Mrskání. 3. Žiněné pásy. 4. Bdění.

I. Abychom netápali ve tmách, musíme tuto hlavu začítí suchopárným zkoumáním skutků kajících a mrtvení – jichž smysl se musí vyložit. Oba pojmy se často zaměňují, ale neznamenají totéž. Skutek kající jest čin, kterým máme usmířiti Boha za spáchané hříchy, mrtvení však jest úkon, kterým se žádostivost potlačuje, seslabuje a takorba usmrcuje. V mrtvení se může cvičiti i člověk, který nespáchal žádného hříchu, stačí, že je v něm hříšná žádostivost: skutku kajícího však nemůže nevinný člověk konati, neboť předpokládá vinu. Vyjímáme skutky kající, které se konají za jiného. Charakteristické tedy jest pro skutek kající, že je konán v úmyslu, aby Bohu bylo zadostiučiněno. Bez tohoto úmyslu jej Bůh nepokládá za dostiučinění. Charakteristické pro mrtvení pak jest, že musí být konáno v úmyslu mrtviti se. Náruživý lovec snáší na číhané velikou zimu neb horko, ale proto přece se neumrtvuje.

Rozdíl mezi skutkem kajícím a mrtvením je tedy v rozdílném účelu a úmyslu. Velmi často pojí se v jednom a témže skutku účel zadostiučinění i mrtvení. Pak je takový čin skutkem kajícím i mrtvením, vzhledem k stejnému účelu, jinými slovy: pokání a mrtvení v tomto případě jest totéž, liší se jen úmyslem.

Tělesný skutek kající jest výkon, kterým se tělu působí bolest nebo nepříjemnost; tělesné, smyslové mrtvení jest umrtvování některého z pěti smyslů, zvláště chuti, čichu a hmatu předně tím, že se smyslu odjímá onen předmět, po němž touží. Tak se mrtví chuť odpíráním chutných pokrmů. Vyšší stupeň mrtvení je bolest, kterou působíme některému smyslu, neboť takové mrtvení je mnohem účinnější než pouhé odnětí. Tak se ku příkladu více umrtvuje chuť požíváním nechutného pokrmu, než pouhým odepřením chutného jídla. Toto smyslové mrtvení může býti pokládáno za skutek kající, pokud jest spojeno s nepříjemným pocitem.

Odepření příjemného působí pokání, ať již si odepřeme něco smyslově nebo duchovně příjemného, neboť odepření příjemného pocítujeme nepříjemně, můžeme to tedy Bohu obětovati jako zadostiučinění. Kouří-li na př. kuřák, který jinak denně kouřívá šest doutníků, jenom tři, je to pro něho smyslově citelné pokání; odepře-li si někdo poslouchání příjemné hudby, bude to jistě nepříjemně pocítovati. V tomto smyslu můžeme také mluvit o postu uší. Tento půst jest jen duchovní, proto nestačí ku získání církevních odpustků. Naopak je zase vše, co smyslům působí bolest, také

mrtvením smyslnosti. Protože však více pocítujeme, co smyslům bolest působí, a poněvadž se při tom na prvním místě chceme káti, nazýváme skutkem kajícím vše, co je smyslům bolestné.

II. Jest radno, aby všichni křesťané následovali svatých podle možnosti ve skutcích kajících; neboť kajícnost je pro ctnostný křesťanský život velmi důležitá, ať už jí vyrozumíváme tělesné skutky kající, nebo mrtvení smyslů; obého je křesťanu zapotřebí a je velmi užitečno. „Nebudete-li činiti pokání, zahynete zrovna tak.“ (Luk. 13, 3), pravil Kristus, když se mluvilo o Galilejcích, které dal Pilát povraždit, když se chystali obětovati. Hroznou tuto smrt považovali židé za trest Boží. Ježíš Kristus však odpověděl: „Domníváte se, že tito Galilejci byli většími hříšníky než všichni ostatní Galilejští, protože tak skonali? Nikoliv, pravím vám, nýbrž, nebudete-li pokání činiti, všichni podobně zahynete.“ To znamená: Bůh bude trestati každého, kdo nebude činiti pokání. Pokání je nám tedy všem potřebné.

Co se pak týče umrtvování smyslnosti, učinil je Ježíš Kristus základní podmínkou svého náboženství, an pravil: „Kdo chce přijíti za mnou, zapři sebe sama!“ A mluví ještě důrazněji: „Pohoršuje-li tě oko tvé, vylup je a odvrz od sebe. Lépe je ti jednookému vejíti do života, než obě oči majícímu uvrženu býti do ohně pekelného.“ (Mat. 18, 9) Tím chtěl Božský Spasitel říci: Působí-li tvé smysly pokušení, umrtvuje je, učíň je neškodnými, nebo od toho závisí tvá věčná spása!

Zrovna tak označuje svatý Pavel umrtvování smyslů za nevyhnutelně potřebné pro křesťana. Píše (Gal. 5, 24): „Ti, již náležejí Kristu, ukřižovali své tělo se všemi hříchy a žádostmi.“ Kdo tedy neumrtvuje své smyslnosti, není podle učení svatého Pavla křesťanem. Těm pak, kteří se vzpírají mrtvení, hrozí: „Budete-li žíti podle těla, zahynete.“ (Řím. 8, 13.)

Mrtvení je zvláště potřebné těm křesťanům, kteří mají vše, čeho si jen mohou přát; těm, jimž život skýtá mnoho radosti a požitků, miláčkům štěstěny, kteří nevědí, co je to odříci si něco, co jsou utrpení. Jsou v nebezpečení upadnouti velmi snadno v osidla bujného těla a pýchy, která se obyčejně u nich dostavuje. Proto doporučí církev svatá svým dítkám v hymnu primy v breviáři: „Bujnost tělesnou seslabuj nedostatkem v jídle a pití!“¹

Kající skutky a mrtvení jsou pro křesťana velmi užitečné. Skutky kající shlazují tresty za hříchy, které bychom jinak museli trpěti v očistci, a urychlují tak naše spojení s Bohem, pramenem a předmětem naší věčné blaženosti. Mrtvení smyslnosti zajišťuje člověku panství nad žádostivostí, chrání ho před mnohými chybami a předměty hříšnými; duši uvádí do rozpoložení, v němž se lehce soustřeďuje a povznáší k nadmyslným věcem, snadno se modlí a rozjímá a v modlitbě hojně útěchy dochází. Tak jeví se mrtvení pro ty, kteří touží po vyšší dokonalosti, nejen užitečným, nýbrž i nutným, protože se dokonalosti dopracovati nelze bez horlivého cvičení v rozjímání a modlitbě, bez soustředění mysli a vroucího spojení s Bohem; to vše pak předpokládá horlivé mrtvení.

Jest otázkou, jak máme konati skutky kající a mrtvení, aby se to dělo účelně, neboť se můžeme snadno mýlit. Zvláště horlivci tu nejčastěji chybují. Přepínají, a vyplňuje se na nich přísloví: „Všeho moc škodí!“ Následující myšlenky mají sloužiti k tomu, aby horlivcům v kajícnosti a mrtvení ukazovaly správnou cestu.

1 Carnis terat superbiam potus cibique parcitas.

III. Všeobecné vůdčí myšlenky.

Vůdčí myšlenky, kterými se máme řídit v následování kajících skutků svatých, jsou dílem všeobecné a vztahují se na všechna mrtvení a skutky kající, dílem jsou zvláštní a vztahují se na jednotlivé druhy jejich. Všeobecné vůdčí myšlenky jsou tyto:

1. Cena tělesných kajících skutků je sice veliká, ale nesmíme je přeceňovati.

Oceňujice kající skutky pozorujeme, jakými jsou samy sebou, anebo jak se jeví v příčině své, t. j. v pohnutce, z níž se konají, nebo v účincích, které vyvolávají. Samy o sobě jsou úkony, jimiž si bezprostředně působíme tělesnou bolest nebo nepříjemnost. Mrskání ku př. působí bolest, posty nebo bdění nepříjemnost.

Skutek takový nemá ještě sám sebou mravní ceny, jinak by byli hrdiny ctnosti indiští Džogové (sebetryznitelé), kteří hledají svou slávu právě v tom, že si působí co nejvíce tělesných bolestí; toto však nebude nikdo tvrditi. Zrovna tak by byli hrdinové ctnosti řečtí zápasníci, kteří své tělo trýznili, aby si v olympijských hrách vydobyli vytoužené olivové ratolesti, nebo náruživí lovci, kteří přerušují svůj spánek vstávající v noci, aby byli zavčas na čekané; vzdorují sněhu a ledovému větru, snášejí hlad a žízeň, slézají s velikým namáháním strmé skály, aby ulovili jediného kamzíka. Jsou dámy, které se chtějí šatiti podle mody a proto šněrují se tak, že mohou sotva dýchat, mnohá klesla při tanci mrtva k zemi; nemůžeme je však považovati za hrdinky ctnosti, nýbrž za otrokyně marnivosti. Tělesné bolesti a trýznění tedy nemají ještě samy sebou mravní ceny.

To by měli dobře uvážiti křesťané, kteří se domnívají, že stačí pouhé posty ke křesťanské spravedlnosti nebo snad dokonce k shlazení hříchů. – Jak zkázonosný to klam, který, jak se zdá, je u mnohých východních rozkolníků. Nad to povahy od přirozenosti drsné, silného těla, jsou vystaveny nebezpečí, aby cenily tělesné skutky kající příliš, vnitřní a duševní zušlechtění však málo, takže při sobě trpí vedle velikých tělesných kajících skutků velikou vnitřní neukázněností, ano i hříšností, již omlouvají. Těm platí slovo proroka Joela: „Roztrhněte svá srdce, ne své šaty, a obraťte se k Pánu a Bohu svému“ (Joel 2, 13), a slovo Božského Spasitele: „Zaslepený farizeji, vyčišť nejdříve pohár a mísu uvnitř, aby i zevněšek byl čistý.“ (Mat. 23, 26)

Z toho tedy, že tělesná trýznění nemají sama sebou mravní ceny, je zřejmé, že *duchovní skutky*, které jsou již samy sebou mravně dobrými a posvěcují člověka, cenou svou daleko převyšují tělesné přísnosti, a náleží jim před oněmi přednost. Tak jest ku př. modlitba již sama sebou mravně dobrá a posvěcuje člověka; předčí tedy posty. Rovněž jsou skutky lásky k Bohu a bližnímu samy sebou mravně dobré, a proto se jim má dáti přednost před posty. I tenkrát, když se postíme z poslušnosti k církvi, konajíce tedy úkon ctnosti, protože je takový půst posvěcen dobrým úmyslem, předčí jej modlitba a skutky lásky k Bohu a bližnímu, protože skutek lásky k Bohu neboli klanění se Bohu je něco dokonalejšího než poslušnost církve. Proto také soudí bohoslovci, že je dostatečně omluven, aby se nepostil, kdo na sebe vezme obsluhu

nemocných, která jest spojena s námahou, i kdyby taková obsluha nebyla jeho povoláním, nýbrž jen volena dobrovolně.

Dále máme dávatí přednost *vnitřnímu mrtvení* – umrtvování duševních činností – před tělesnými kajícími skutky, protože první bezprostředně působí na duši a zdokonalují ji, kdežto tělesné mrtvení se přímo těla dotýká, duši však jen prostředně prospívá. Duše však jest nekonečně cennější než tělo. Vnitřním umrtvováním se udržuje, obnovuje a upevňuje fyzický a mravní pořádek v životě duševním, čehož tělesné kajícínosti alespoň bezprostředně učiniti nemohou. Kdo ovládá ku př. příliš živou obrazotvornost nebo bouřlivou povahu, obnovuje pořádek v přirozené činnosti duševní; kdo přemáhá hněv, nenávist, pýchu, udržuje mravní pořádek v životě duševním. Tělesnými kajícínostmi však není odstraněn nepořádek v duši, alespoň ne mravní, a fyzický také ne přímo.

Není řídkým zjevem, že osoby, které vynikaly horlivostí v tělesných kajícnostech, život svůj poskvřily duchovními neřestmi, jako pýchou, tvrdostí srdce, svéhlavostí, vzepřením se církvi, a že se těžce provinily proti přikázáním lásky a poslušnosti. Takovým příkladem je Jan Postitel, patriarcha cařihradský, který si získal přívlastku „postitel“ přísnou zdrženlivostí, kterou v jídle a pití zachovával. Při tom však byl pyšný intrikán, který si osvojoval název oekumenického, t. j. všeobecného patriarchy nad celou církví, což museli papežové římské Pelagius II. a Řehoř Veliký zamítnouti a zakázati. Poslední papež pravil o Janu Postitelovi, že ssál ze svých mrtvení a dobrých skutků – (Jan totiž udílel mnoho almužen) – jed pýchy.

Jiný sem náležející smutný zjev jsou tak zvaná bratrstva mrskačů, která povstala v Německu v letech 1261 až 1348 a konala veřejné průvody a mrskání. Vždy se zvrhli. Bouřili se proti církvi, kněžími pohrdali, že si osobují právomoc rozvazovati a zadržovati hříchy, že zpovídají, tvrdili, že svými mrskáními rozmnožují blaženost svých zemřelých spoluúďů, a domnívali se, že i zatracencům v pekle útěchu a pomoc poskytnouti mohou. Proto učení jejich bylo zakázáno a potlačeno.

Třetím takovým příkladem jsou krajně přísné řeholnice v Port-Royalu, které se ve své pýše tvrdošíjně vzpíraly rozhodnutím Svaté Stolicе a upadly v kacírství. „Dobře jest,“ jak píše svatý František Saleský, „tělo své křižovati, ale mnohem potřebnější je, abychom své náklonnosti a vášně ovládali a své srdce očišťovali a zušlechťovali.“ (Bohumila 3, 23.)

2. Cenu mají tělesné kajícínosti a mrtvení v první řadě úmyslem, v němž se dějí, jinými slovy: pohnutkou, ze které jsou konány.

Všeobecně řečeno, mají kající skutky cenu z úmyslu zadostučinění, smyslná mrtvení z úmyslu uspořádati smyslový život. Čím vyšší a dokonalejší je cíl, čím šlechetnější úmysl, tím větší cenu má kající skutek a mrtvení. Můžeme totiž vykonati nějaký kající skutek s tím úmyslem, abychom tak odčinili tresty, které máme vytrpěti v tomto životě nebo po smrti, a to je sebeláska; nebo jej můžeme vykonati z lásky k uražené svatosti Boží a to je láska Boží. Poslední pohnutka jest očividně šlechetnější a dodává kajícímu skutku větší ceny.

Podobně je to s tělesným mrtvením. Můžeme jím chtíti buď zavéstí pořádek v duševním životě, ovládati a potlačit smysly, nebo pokusiti se o soustředění,

snadnější pozdvižení duše k modlitbě a k lásce k Bohu. Poslední úmysl je nepochybně světlejší a šlechetnější a dodává mrtvení větší ceny.

Teprve na druhém místě při hodnocení tělesných kajících a mrtvení jest velikost bolesti a jich trvání. Při tom se předpokládá, že kající skutek byl podmíněn dobrým úmyslem. Rovněž umrtvení smyslů je tím cennější, čím více smyslnost ujařmuje a jí odpírá. Zároveň je třeba vzíti i v úvahu osobu, která se mrtví. Někdo má velmi jemný čich a miluje voňavky, jiný má velmi dráždivou chuť a má proto zálibu v pikantních jídlech, jiný opět je velmi citlivý, co se týče hmatu, a proto miluje měkké lože, teplotu, mírné podnebí a podobné. Každý vyhýbá se jistě tomu, co je jeho způsobu smyslnosti nejprotivnějším; to však je právě pro něj nejlepším předmětem mrtvení. Kdo se nechce mrtviti v tom, co jest jeho osobní smyslnosti nepřijemným, ten se vůbec neumrtvuje.

3. Nemáme svatých následovati pouze v jejich kajících, nýbrž máme se snažiti, abychom je následovali také v jejich kajícím duchu, což je důležitější.

Duchem kajícím – přesně vzato – rozumíme vážnou, opravdovou snahu za spáchané hříchy Bohu učiniti zadost kajícími skutky. Tato snaha vychází z odporu před hříchem a z bolesti, že jsme Boha urazili. Jest tedy duch kajícího v přímém poměru k lítosti nad hříchem a lásce Boží. Čím větší tato lítost a láska, tím více cítí se člověk pobádán k pokání, tím větší je duch kajícího.

Má tedy duch kajícího stupně. Pokud se týká lítosti, která jest základem kajícího, je dvojí: dokonalá nebo nedokonalá, podle toho, zda litujeme hříchu z lásky k Bohu či z lásky k sobě. Kajícího, která má původ v lítosti dokonalé, jest zajisté lepší, než ta, která vzniká z nedokonalé lítosti. Při snaze učiniti zadost Bohu za hříchy spáchané, možno si buď vytknouti za účel zbaviti se trestu co možná nejdříve, abychom tak po smrti tím rychleji mohli dojíti nebe, nebo usmířiti uraženou velebnost Boží. Snaha právě vytčená, ježto pochází z lásky k Bohu, jest dokonalejší než první, která jest výplodem lásky k sobě. Dále má duch v kajícího stupně dle toho, jak velká je snaha učiniti zadost za hřích, a k jak trvalým skutkům kajícího pobádá.

Duch kajícího pochází z lítosti nad hříchy a jest spojen s procítěným vědomím hříšnosti, jest tedy pokorou. Je zároveň trpělivostí, neboť kající křesťan si řekne při všech nepřijemnostech, které ho potkají: „Za hříchy své jsem zasloužil mnohem více než toto!“ Pokorný kajícího cení také bližního svého nad sebe samého. A toto hodnocení bližního je vždy provázeno láskou. Kdyby všichni, kdož skutkům kajícím se oddávají, konali je v duchu kajícího, nebylo by mezi nimi nikoho, kdo by neměl pokory, trpělivosti a lásky k bližnímu. Kde není těchto ctností, tam chybí i pravý duch kajícího, a skutky kajícího jsou bez ceny.

Řečené ctnosti provázejí též umrtvování těla, pochází-li z pravého ducha mrtvení, a nevztahuje-li se pouze jednostranně na umrtvení smyslnosti. Člověk, který se snaží

překonati všecku nezřízenost jak v duchovní, tak ve smyslové své části, přičiní se též, aby zdolal a potlačil hrdost, netrpělivost a nelaskavost.

Duch kajícího je potřebný všem, kdož se chtějí cvičiti ve skutečích kajících, předně proto, aby tyto skutky měly mravní cenu a byly záslužny. Neboť: jako je tělo bez duše mrtvé, tak je skutek kající bez ducha kajícího bez ceny. Za druhé, aby byl duch kajícího příčinou skutků kajících. Kde není snahy zadostučiniti za spáchané hříchy, tam není ani skutků kajících. Při bezvětrí zůstává plachetní loď na témže místě. Má-li rychle plouti, musí vítr silně váti a plachtoví mocně dmouti.

Duch kajícího jest nezbytný k odpuštění hříchů, skutky kající nikoli; tyto mohou býti odpuštěny, ducha kajícího však míti musíme. Není-li možno skutky kající konati, stačí vůle k nim. Má-li kdo ducha kajícího ve veliké míře, může mu býti trest prominut. Dokladem pro to je lítost Maří Magdaleny, které božský Spasitel odpustil všechny hříchy a tresty, protože mnoho milovala, t. j. hříchů svých z lásky k Bohu co nejvroucněji litovala a je oplakávala. Než se jí oněch plnomocných odpustků dostalo, nekonala žádných zvláštních kajících skutků, leč že se k nohám Spasitelovým vrhla, je svými slzami omývala, vlasy svými osušovala a líbala.

Čerpají-li skutky kající cenu svou z ducha kajícího, jenž v jistých případech je úplně nahrazuje, pak plyne nutně, že jej dlužno ceniti výše a pěstovati jej s pílí větší než skutky kající.

Tím jest dokázáno, že ti, kdož chtějí následovati kajícího skutky svatých, mají především si osvojiti jejich kajícího ducha. To je vždy možno, a užitečno, kdežto konání skutků kajících není nám vždy možno.

Duch kající je, jak již řečeno, lítost nad spáchanými hříchy a snaha je zadostučiněním opět napravit. Obého tedy máme podle sil svých u svatých následovati: velikost jejich lítosti i horlivosti jejich zadostučinění. Svatá Terezie měla v mládí svém doby vlažnosti ve službě Boží, ale celkem vedla čistý, ctnostný a křesťanský život. Onu vlažnost oplakávala později jako nejtěžší hřích. Když vstoupila do řehole, vídali ji často s uplakanými očima; starší řeholnice myslely, že je jí teskno, ale mylily se – byly to slzy kajícího, které Terezie prolévala. Také ve svém životopisu, který sama napsala, píše hned v prvních řádcích o svých hříších a o nevěrnosti proti Bohu tak, jakoby byla ve světě bývala velikou hříšnicí, ač si uchovala křesťanskou nevinnost. Píše ve svých zápiscích: „Zapřísáhám ty, kdož mne budou čísti, pro lásku Pána Ježíše, aby toho byli vždy pamětlivi, že jsem nikdy dosti nemohla svůj smutný život oplakati. Mezi všemi svatými, kteří se obrátili, nemám žádného, o jehož duchovní ubohosti bych si ku své útěše mohla říci, že by se byla mé rovnala!“ A v Buttlerově Životu svatých čteme o Terezii: „Duch kající, který ji oživoval, byl zrovna tak příkladný, jako její pokora. Pouhá vzpomínka na léta jejího mládí takorůzka drtila její srdce. Oplakávala své chyby s takovou trpkostí jako Maří Magdalena a Thais své výstřednosti. Časté bdění, přísné posty, trýzeň tělesná, zíněné roucho a neustálá modlitba byly hlavními prostředky, kterých používala, aby hříchy, o kterých vypravovala, shladila.“

Svatý Alois z Gonzagy, vzor čistoty křesťanské mládeže, nedopustil se žádného jiného hříchu, leč že v pátém roce svém vzal kterémusi otcovu vojínu něco střelného prachu, aby mohl vystřeliti z děla a že opakoval po vojínech nehezká slova, která od nich slyšel, aniž by jim rozuměl. Tyto nepatrné hříchy nazýval později svým hříšným životem a neustal jich až do smrti oplakávati. Když vykonával v desátém roce svém svou zpověď, byl při pohledu na své hříchy tak dojat, že u zpovědnice omdlel a nebyl s to, aby se dále zpovídal. Vzpomínka na tyto hříchy ho neustále nutila, aby se kál posty, bděním, mrskáním a jinými kajícími skutky; umíraje chtěl, aby ho jako kajícího položili na holou zemi a mrskali.

Toť lítost svatých nad nejmenšími chybičkami a horlivost v kajících skutcích – toť jejich duch kající! Když svatí, kteří ve svém životě nikdy těžce nezhřešili, činili takové pokání, je možno mysliti, že svatí, kteří se dopustili těžkých hříchů, neměli ještě většího ducha kajícího? Svátý Augustin, biskup hipponský, církevní učitel, který pocházel z pohanského otce a v mládí upadl do kacírství Manichejců, žil krátký čas před svým křtem, který v mužném věku přijal, životem výstředním. Litoval toho tak, že jako stařec skoro osmdesátiletý, když byl tolik a tak dlouho trpěl a bojoval, poručil, aby mu u smrtelné postele vyvěsili Davidovy kající žalmy, které se modlil s velikým pláčem.

Jak dosáhneme takového kajícího ducha svatých? Jako svatí: předně opětovným rozjímáním oněch pravd, které nás přivádějí k lítosti nad hříchy a k zadostčinění: jak ohavným jest hřích a v jakém je rozporu se svatostí Boží; jakého bezpráví se hříšník dopouští a jak uráží Boha, jehož musí nade vše milovati; jak škodí hřích duši, jaké tresty zasluhuje hříšník za ně, kolik musel zaň Božský Spasitel trpěti a podobné.

Za druhé dospějeme k duchu kajícímu tím, že dívajíce se na svaté cvičíme se v menších skutcích kajících a že pokračujeme k těžším. Cvičením v malém roste odvaha a síla k větším skutkům. Kdo by nechtěl tohoto prostředku použití, rovnal by se člověku, který by si chtěl osvojiti zručnost v nějakém umění pouhým studiem theoretickým, bez cviku. Jednal by pošetile, neboť cvičení dává umění. Rozjímáním o pohnutkách k skutkům kajícím rozohní se duše k cvičení se v nich, ale zanedbá-li se tento cvik, udusí se tento duch. Bylo by to položití ruku k pluhu a zase ji odtáhnouti. Ostatně je cvičení ve skutcích kajících jen na počátku obtížné, brzy se dostaví vnitřní uspokojení, cvičení se stává sladkým a roste odvaha a síla k těžšímu.

Kromě úmyslu dostiučiniti za hříchy a chyby jsou ještě jiné pohnutky trýznění těla. Tak cvičili se svatí v kajícího, aby dosáhli od Boha zvláštních milostí. O sv. Tomáši Aquinském vypravuje se v breviáři, že konal kající skutky, zvláště posty, aby temná místa Písma sv. stala se mu srozumitelnými. Svatí se před modlitbou přísně mrskali a podobné skutky konali, aby jednak línou přirozenost povzbudili, jednak aby Boha pohnuli k hojnějším útěchám. Sv. Patrik měl asi podobný úmysl, když se každou noc modlil 50 žalmů, stoje ve velmi studené vodě s rukama a očima k nebi pozdvíženými. Konečně konali svatí kající skutky, aby odvrátili nastávající nebo již nastalé tresty Boží od sebe a jiných.

Co se týká posledního účelu, musejí ti, kteří chtějí v tom následovati svatých, dbáti rady svatého Františka Saleského, aby odstranili nejdříve příčinu těchto trestů. Za příklad uvádí světec ženu, která běře na se kající skutky, aby vyprosila dítěti svému zdraví. Upozorňuje ji, aby se především zkoumala, není-li vlastní příčinou, proč Bůh trestá její dítě nemocí, její slepá láska k dítěti, pro nějž trpí všechny nezpůsoby, používajíc ho ke své marnivosti. Tuto chybu musí především odstraniti, chce-li zlo od dítěte odvrátiti.²

Konečně nacházíme v životopisech svatých velmi často *kající skutky*, které svatí vzali dobrovolně na sebe *za jiné*. Jsou to vlastně skutky lásky bliženecké, jimiž chtěli svatí svým bližním prospěti a pomoci. Nesmíme je však zde zcela pominouti, protože jsou konány jako kající skutky. Svatý František Xaverský vyzpovídal jistého vojína, který žil mnoho let hříšně a nemravně, a dal mu za pokání jeden Otčenáš a jedno Zdrávas. Když se tento divil tak malému pokání, odpověděl mu světec: „Buď kliden, synu, Božská spravedlnost bude, pokud to na nás záleží, usmířena.“ Rozloučili se a co se vojín Otčenáš modlil, vzdálil se svatý František Xaverský do nedalekého houští a ostře se tam mrskal. Vojín slyše svištění přichvátal a uviděv krvavá záda svatého Františka, vytrhnul mu dűtky a zvolal: „Hříšník, ne spravedlivý má za hřích trpěti!“ – a mrskal se sám. Svatá Kateřina z Ricci trpěla dobrovolně bolestná tělesná muka, aby zjednala jisté duši v očištcí úlevu.

Kdo chce vyprositi sobě nebo jiným milosti, může následovati uvedené příklady svatých svým způsobem. Mnohé dítky mohou za svého nevěřícího otce, sourozenci za svého zhýralého bratra konati kající skutky a vyprositi jejich obrácení. K tomu je může nutiti bolest, kterou pocítují nad urážkou, jež se děje Bohu, nebo zármutek nad smutným duševním stavem duší jim tak drahých, nebo starost o jich věčnou spásu. – Nebude tu na škodu na něco upozorniti. Šlechtné duše, které tímto způsobem tresty jiných na sebe berou, nezapomeňtež dušiček v očištcí. Ulevovati jim v očištcí kajícími skutky je katolický zvyk, jenž bývá hojně odměněn, neboť duše v očištcí jsou svým dobrodincům vděчны a vyprošují jim hojných milostí u Boha.

Kající skutky tělesné mohou býti konány buď za příčinou mrtvení anebo pokání; mohou tedy býti mrtvením i skutkem kajícím. Je tudíž třeba, abychom také promluvili alespoň v krátkosti o následování svatých v tělesném mrtvení a o jejich duchu *mrtvení*. Svatí trýznili své tělo častěji v duchu mrtvení než jako pokání. Zvláště se to týká svatých, kteří nikdy ve svém životě těžce nezhřešili, a proto pokání méně potřebovali. Na taková mrtvení lze použití slov svatého Pavla: „Trestám své tělo a uvádím je v porobu!“

Pohnutkou trýznění byla svatým často touha, aby zjednali duchu vládu nad tělem, nad nižším, smyslným člověkem. Seběmenší nepořádek, který se vloudil vlivem smyslnosti do jich duchovního života při nedostatečné bdělosti nad smyslnými představami nebo náklonnostmi, seběmenší nevěrnost a nedbalost ve službě Boží z tělesné pohodlnosti – byly jim příčinou nenávisti a odporu k tělu. Proto jednali se

2 Bohumila 3, 23.

svým tělem tak nemilosrdně až ukrutně. Svatý Petr z Alkantary učinil se svým tělem smlouvu, že mu nikdy nedá pokoje.

Právě ti svatí, kteří mohli se Šalamounem říci: „Dostal jsem dobrou duši a když jsem se stal lepším (v moudrosti prospíval), dostal jsem neposkvrněné tělo“ – právě ti trestali nejvíce své tělo; Alois, Růžena z Limy, Magdalena de Pazzi a mnozí jiní. Na nich uskutečnilo se, co praví apoštol: „Tělo žádá proti duchu, duch však proti tělu“ (Gal. 5, 17.) Ačkoliv jejich tělo nežádalo příliš proti duchu, přece žádal mnoho duch proti tělu. Nenáviděl ho a žil s ním v neustálém boji. Časté posty, hořké byliny a podobné věci, mrtvily chuť, žíněná roucha, mrskání, spaní na holé zemi, kamenech, střepinách a jiných špičatých věcech, nebo bdění trápily smyslnost a jí přemáhaly, aby duch nebyl rušen v činnosti.

Musíme zde opět poznamenati, co jsme již shora uvedli. Chce-li kdo následovati horlivě svaté v jejich tělesných mrtveních, musí si především osvojiti ducha, který je prochvíval, neboť i o duchu mrtvení platí, co bylo řečeno o duchu kajícím, že jest důležitější a potřebnější než skutky. Kdo si jej tedy chce osvojiti, rozjíměj, jak potřebné a užitečné je mrtvení smyslnosti, jak velice člověku škodí neumrtvená smyslnost, jak ho snižuje, stahuje k zvířecosti, jak v něm vymazává obraz Boží, činíc ho neschopným ke všemu, co jest veliké, šlechetné, ale jak především ho zbavuje ducha modlitby; a naopak, jak krásná, šťastná a vznešená je duše, která umí smyslnost ovládati, jak jí dává Duch Svatý bohaté dary a působí v ní veliké věci, jak se podobá andělům a již zde na zemi zakouší nebe.

Co se týče cvičení v mrtvení, máme k tomu především používati příležitostí, které se nám denně naskytují. Takovými jsou na příklad pokrm málo slazený nebo neosolený, trochu připálený, namáhavá unavující práce, obtížné teplo a citelná zima, bdění z povinnosti nebo bezesnost a podobné. Taková mrtvení mají tu přednost, že jsou nenápadná a že nám zachovávají vnitřní i vnější pokoj. Hořkost mrtvení ztratí znenáhla svou ostrost a promění se časem ve sladkost a v příjemný pocit vnitřní čistoty a důvěrného obcování s Bohem.

4. Má-li býti nějaký tělesný kající skutek dobrý a chvalitebný, musí odpovídati základní ctnosti křesťanské opatrnosti.

Následování kajících skutků svatých musí býti vždy a všude takové, aby se při tom brala za měřítko a také uskutečnila křesťanská opatrnost. Každý dobrý skutek musí se totiž řídit podle čtyř stěžejních ctností: spravedlnosti, opatrnosti, mírnosti a síly. Chybuje-li se proti některé z těchto základních ctností, je takový skutek nedovolený a mravně špatný. Proto musí každé tělesné mrtvení, každý kající skutek, který konáme dle příkladu svatých, odpovídati křesťanské opatrnosti; následování, které nedbá této ctnosti, přestává býti dovořeným a chvalitebným.

Opatrnost je v tom, že se skutek řídí cílem; co nevede k cíli, je nutno vymýtit i odstraniti. Účelem kajícího skutku je zadostiučinění za spáchané hříchy a zeslabení smyslných pudů, ale nikoliv ohrožení zdraví a života. Kající skutek, který svou nemírností člověku ubírá sílu a ničí zdraví, překáží mu plnění povinnosti stavu, což je potřebnější než činiti pokání, aby dosáhl dalekosáhlého a potřebného cíle, totiž plnění stavovských povinností. Takový by si počínal neopatrně, ba nerozumně. Mnozí, píše jistý asketický spisovatel, kteří při svých mrtveních nedbali potřebné opatrnosti

a mírnosti, onemocněli, nestavše se svatými; opustili cestu dokonalosti, protože ji považovali za příliš obtížnou.³

Svatý církevní učitel Basil předešal svým mnichům: Skutky kající mají odpovídati tělesným silám. (Const. c. 5). Platí-li to o mniších, kteří se mají starati jen o sebe, platí to tím více osobám, které mají závazky oproti jiným, jako rodiče k dětem a děti k rodičům, vojíni a učitelé ke státu, služebnictvo k pánům, duchovní správci k věřícím, kteří jsou jim svěřeni. Všichni ti musejí si zachovati tolik sil, aby mohli plnit své povinnosti. Není jim tedy dovoleno, aby následovali svaté v jich skutečích kajících tak, že by následkem toho nemohli plnit svých povinností. Co píše sv. Basil o vlastních skutečích kajících, tomu učí svatý církevní učitel Řehoř Veliký o umrtvování smyslů. Co se týče přísnosti postu, praví: „Musíme si tak vésti, abychom nezřízené žádosti učinili neškodnými, aniž bychom tělo usmrtili.“⁴

Svatý učitel církevní Tomáš Akvinský udává příčinu toho způsobem scholastickým takto: „Jinak je to s cílem, jinak s prostředky. Cíle si můžeme neobmezeně žádati; tak chce na př. lékař úplné uzdravení nemocného, ale prostředky musí zařídit podle cíle. Tak dává na př. nemocnému jen tolik léku, kolik je ho třeba k uzdravení. Cílem člověka je láska k Bohu, avšak tělesné skutky kající, posty a bdění jsou prostředky k tomuto cíli. Proto je musíme na sebe jen potud vzít, pokud je jich třeba k ukročení žádostivosti tělesné tak, aby se žádostivost předešlo, ale přirozenost nebyla zničena.“⁵

Kdo činí více, nejedná moudře, a proto také ne ctnostně; může si dokonce i nelibost Boží zasloužit. „Mrtvení tělesné, posty a bdění“, píše též církevní učitel, „není Bohu milým, není-li ctnostným, což je jen tenkrát, děje-li se s patřičnou opatrností, totiž tak, že žádostivost bývá krocena, ale přirozenost není ničena.“⁶

Svatý Tomáš jde ještě dále a nazývá jisté skutky kající hříchem. Jakmile někdo posty a nočním bděním své síly zeslabí tak, že se stává neschopným konati své povinnosti, jako na př. kazatel kázati, učitel vyučovati, není pochyby, že tím hřeší.⁷

Jak důležitou je tato nauka pro život a působení lidské, naznačuje sv. František Saleský takto⁸: Jeleni nemohou běhati, jakmile příliš stloustli anebo zhubeněli. My pak jsme velmi vystaveni pokušením, jakmile je tělo naše příliš dobře živeno, anebo je-li příliš zemdleno. V prvním případě jsme bujnými, v druhém skleslými. Leckterí lidé bývají ve svých nejlepších letech nezpůsobilí ke službám lásky proto, že se neuměli mírniti v postech, v nošení zíněného roucha, ve bdění a v jiných tuhých cvičeních kajícího života, jako se hodilo sv. Bernardovi, který později litoval, že byl v některých věcech na sebe příliš přísný. A tak lidé, kteří na počátku své tělo příliš trestali, bývali potom nuceni jemu příliš hověti. Nebylo by bývalo lépe, aby s ním byli nakládali vždycky stejně tak, jak se srovnávalo s pracemi a povinnostmi, které jim jejich stav ukládal? Proto je celkem lépe, zachovávat si více tělesných sil než jest nám potřebno, nežli mařiti jich více než jest potřebí. Mrtviti je můžeme vždycky, kdykoli chceme, nemůžeme však jich vždycky hned nabýti, kdykoli bychom chtěli.

3 Quadrupani. Anleitung für fromme Seelen. Nro. 4. Die Busse.

4 Lib. Mor. 30. c. 14.

5 Quod libeta 5. q. 9. art. 18.

6 Summa Theol. 2, 2, q. 88, a 2. ad 3.

7 Quodlibeta 5, q. 9. art. 18.

8 Bohumila 3, 23.

Tyto výroky svatých učitelů církevních Řehoře Velikého a Augustina měli by dobře uvážiti všichni ti, kteří mají sklon k upřílišněné kajícínosti. První píše: I když je tělo sídlem žádostivosti, je přece také nástrojem dobrých skutků. Pronásledující v něm nepřítel, který nám škodí, ubíjíme v něm nezřídka spoluobčana, kterého milujeme.⁹ Ještě mírněji vyslovuje se sv. Augustin: Tělo naše je ubohý nemocný, který je svěřen laskavé péči duše, jež mu má poskytnout potřebného léku. Kolik má potřeb, tolik má nemocí. Hlad, žízeň, únava jsou nemoci tělesné, a ty má milující duše rozumně a s láskou léčiti.¹⁰ Není to psáno pro změkčilé ani pro ty, kteří jsou o své zdraví až příliš úzkostliví – nýbrž jen pro ty, kteří se kloní k upřílišněné tělesné kajícínosti.

Jelikož jsou tyto výroky svatých učitelů církevních tak jasné, musíme se právem diviti, že horliví křesťané tak často se neopatrně umrtvují. Tážeme-li se, odkud to pochází, musíme si odpověděti: Předně se v asketických knihách nutnost a užitečnost tělesných kajících skutků přespříliš zdůrazňuje a čtenářům doporučí; ale o mezích, kterých nelze překročiti, se dosti nemluví. Mnozí asketičtí spisovatelé jsou vedeni asi myšlenkou, že nepoukází-li náležitě na nutnost mrtvení, čtenáři lehkomyšlně jejich slova přejdou; avšak o hranicích mrtvení že není třeba mluvit, protože není nebezpečí, že by je kdo překročil.

Jiná příčina je v tom, že v životopisech svatých bývají přísné kající skutky a hrdinná sebmrtvení tak široce vykládána a vychvalována, že čtenář někdy musí myslet, jakoby na těchto skutcích záležela svatost. O tom však se nečiní zmínka, že svatí k tomuto strohému způsobu života byli od Boha zvláště povoláni a že s tím byla spojena hojná milost, ano, že Pán Bůh i u některých svatých očividně zázračně zasáhl a je při zdraví a síle zachoval přes jejich nadlidskou přísnost – myslíme jen na svatého Mikuláše de Flüe. – Také se nemluví o tom, že mnozí svatí měli zvláště silné tělo a nezdolné zdraví a že žili tak, že síly jejich tělesné se spíše utužovaly, než seslabovaly, jak je to při rolnictví, zahradnictví a životu ve zdravém, čistém vzduchu.¹¹

Nedivme se, že nezkušené čtenáři mají za to, že heroické skutky tělesného mrtvení svatých jsou jediným, anebo alespoň velice potřebným prostředkem k dosažení svatosti a křesťanské dokonalosti, a že je nejen mohou ale i musí konati. Ve skutečnosti však je tomu právě opačně. Takové kající skutky nejsou ani jediným, ani potřebným prostředkem k dosažení křesťanské dokonalosti, jsou spíše jejím účinkem a ovocem, i hodí se tedy jen pro dokonalé.

Dále přehlízejí mnozí čtenáři životů svatých, že kající skutky svatých nebyly vždy moudré, umírněné a dovolené. Učitelé církevní, svatý Tomáš Aquinský a František Saleský, poukazují výslovně na chyby svatého Bernarda v té věci. Svatý Jarolím kárá podobně na svatě Pavle přílišnou přísnost v kajícínosti a svéhlavost, která se v tom jevila. Totéž zasluhuje svatá Hedvika Slezská.¹² Svatý Alois sám litoval některých kajících skutků svého dětského života a odsuzoval je, když byl rozumnější a lépe poučen.

9 Lib. mor. 30, c. 14.

10 Viz Quadrunani, Anleitung n. 4. Busse.

11 Viz Quadrunani, Busse 43.

12 Viz I. díl, 3. hlavu.

Mladým lidem chybí zkušenost. Kdyby věděli, že nemírnými kajícími skutky ničí své zdraví a kazí síly tělesné, nekonali by jich. Nechtějí býtí zajisté nemocnými a neschopnými práce; nemyslí na to, že se musí jednou zodpovídati, neboť tělo a život jsou statky, které nám Bůh svěřil.

U některých je zase příčinou přehánění jejich lehkomyšlnosti a bujnosti; spoléhají přespříliš na svou statečnost a chtějí se podobati svatému Aloisovi, svaté Růženě Limanské.

Mnozí konečně jsou sváděni k nesmírné kajícínosti nejasnými a mylnými výroky asketických spisovatelů. Ku př: „Prostředním stupněm dokonalosti máme pohrdati a varovati se ho; chceme-li dospěti dokonalosti, musíme si vytknouti nejvyšší cíl. Nebo: „Nezáleží na tom mnoho, ukrátíme-li si svůj život o deset nebo patnáct let, jenom když spasíme svou duši.“ Mnozí spisovatelé všelijakých vzdělavatelných spisů, hlavně z doby jansenistické, horovali pro jakýsi druh manichejského pessimismu a viděli v lidském těle jenom zosobněné zlo, kterého nemůžeme dosti pronásledovati a ničiti. Podle nich jest přivonění ke květině smyslná korupce a mravní degenerace.

Blud Manichejců byl v tom, že učili, že jsou dva prapřincipy stvořeného světa, dobrý a zlý; od zlého pocházejí všechny stvořené věci. Ký div, že ten, kdo si tyto názory přisvojil, šel v kajícínosti příliš daleko.

Nemalou účast má také na výstřednostech mnohých horlivých křesťanů zlý duch. Připojuje svá vnuknutí na svrchu uvedené příčiny přehánění, na duchovní pýchu, lehkomyšlnou bujnost a entusiastickou horlivost pro následování svatých, na výroky spisovatelů asketů, kterým lze těžko rozuměti – a svádí tak horlivé, ale nezkušené duše na scestí. Dle svatého Jarolíma to činí proto, aby ducha udusil a zdraví podkopal. Proto varuje tento církevní učitel pannu Létu: „Dlouhé, přehnané posty se mně nelíbí, zvláště u těch, kteří jsou ještě mladí, neboť jakmile přehnaným postem onemocněli, stávají se změkčilými. U takových přichází často veliké seslabení duše a malomyslnost, někdy dokonce i odpor a hnus proti všemu trýznění, ano i proti zbožnému životu vůbec.“

Kdo chce tedy kajícíné skutky svatých pravým způsobem následovati, začni s malým kajícím skutkem, který síly tvoje nepřesahuje, a pokračuj zvolna dále, abys poznal, kolik můžeš snést. Dostavuje-li se při jisté míře postů nebo bdění únava, která se těžko vyrovnává, nebo opravdová nevolnost, byly kajícíné skutky příliš silné. Jako necháváme dobrého běhouna po běhu odpočinouti a sesílit, tak to musíme dělati také s tělem; nesmíme ho kajícími skutky přetížiti.

Svatý Ignác z Loyoly udává ve svých cvičeních měřítko, abychom mohli určití správnou míru kajících skutků: zdraví a síly mají zůstati nedotčeny, a nesmí se dostaviti citelná slabost nebo nemoc (notabilis infirmitas). Co pak se týče jídla a pití, nazývá světec pokáním omezení příslušné míry. Příslušné anebo přiměřené je, co není přes potřebu, a zůstává v mezích střídmosti. „Čím více příslušnou míru omezujeme,“ praví světec, „tím větší a lepší jest pokání,“ předpokládaje ovšem, že lidská přirozenost není poškozena a nepochází z toho citelná nemoc.

Není vyloučeno, aby kající skutky, mají-li býti dovoleny a přiměřeny, neměly pražádného zlobného a škodlivého vlivu na zdraví. Jsou-li dovolena jistá zaměstnání, která nemálo zkracují život, jako broušení nebo foukání skla, práce v chemických továrnách, v dolech na rtuť a j., při kterých se jedná o získání prostředků k udržení těla, o denní chléb, musejí býti dovoleny zcela určitě přísné kající skutky, které prospívají duši, přes to že zdraví poněkud škodí. Mnozí svatí dožili se vysokého věku, ač konali nejtěžší kající skutky, k čemuž ovšem v mnohých případech neobyčejný účinek milosti Boží přispěl.

Kající skutky, které zdraví značně škodí a rovnají se pozvolné sebevraždě, jsou nemírné a proto nedovolené. Svatý Jarolím praví, že mezi náhlou sebevraždou a pozvolnou smrtí je jen malý rozdíl.

Posledním měřítkem při ustanovování míry kajících skutků musí býti úsudek zpovědníkův. Každý se může mýlit ve vlastních záležitostech, proto se má obrátiti na osobu, která jest jednak nestranná a nezaujatá, jednak má všechny potřebné věcné vědomosti; tou jest na prvním místě zpovědník. Sotva se najde zpovědník, který by byl zásadně proti dobrovolným kajícím skutkům, neboť takový názor by byl mimo některé zvláštní případy nesrovnatelným s křesťanskou mravoukou. Naopak hrozí Božský Spasitel: „Nebudete-li pokání činiti, všichni zahynete!“ (Luk. 13, 5). Kdyby snad některý zpovědník dělal přílišné obtíže v dovolování kajících skutků, vyhledejme jiného. Bylo-li by to nemožným, můžeme se písemně obrátiti o poučení na jiného spolehlivého kněze. Kdybychom ani té možnosti neměli, obraťme se na některou zbožnou a moudrou osobu.

Ctnost křesťanské opatrnosti nevyžaduje pouze, aby byla zachována správná míra ve skutcích kajících, ale aby byly také *správným způsobem voleny*. Pro toho hodí se noční bdění, pro onoho mrskání, pro jiného posty a kající pásy, modlitba v kleče s rozpjatýma rukama atd. Při volbě kajících skutků musíme také bráti zřetel ke stavu, stáří, pohlaví a životním poměrům. Král nemůže konati skutků kajících, jež se hodí pro rolníka nebo měšťáka, nebo jich aspoň nesmí konati tímž způsobem. Svatý Ludvík, král francouzský, nosil zíněné roucho, ale pod královským hávem. Svatý kníže Václav chodil s pokrmu do příbytků chudých, ale v noci. Svatá vévodkyně Hedvika Slezská chodívala ráda bosa, ale tajně a tak, že si vyřezala z obuvi podešve.

Starým zakazuje opatrnost, aby se vydávali na daleké obtížné pouti přes hory a doly, ve sněhu a ledu. Muži, který musí dlouho a obtížně pracovati, zakazuje opatrnost, aby se tak postil jako kartusián. Hospodyně, jež se má zabývati domácími pracemi, nebude se moci věnovati všelijakým prosebným průvodům a ošetřování nemocných v lazaretech atd.

Není tak snadno naléztí a poznati pro každého kající skutky, jež by se pro něho hodily. Chce-li kdo nějakého svatého ve větším rozsahu následovati, taž se o radu moudré osoby. V určitých případech bude nejlépe voliti jistou zdrženlivost, která je pro smyslnost obtížná, ale neškodí tělu a zdraví, aniž nás ruší v konání povinností. Tak je pro muže zdrženlivost v kouření a pití, pro ženy mírnost v požívání kávy a sladkostí, nejlepším prostředkem k mrtvení.

5. *Heroismus svatých v kajícnostech je nedostižitelný pro zbožné křesťany obyčejné ctnosti, ať jsou to kněží nebo laikové nebo řeholníci.*

Heroismus je vždycky něco mimořádného, co přesahuje normální síly. Naznačení křesťanské jsou právě křesťanské prostřední ctnosti, ať již stavu světského či duchovního. Proto jsou také heroická mrtvení svatých nad jejich síly. Mínil-li takový křesťan, že jest povolán ku přísnému následování svatých a jich heroických skutků, musí se mu říci, že se to pro něho nehodí. V duši mladých lidí vzplane někdy oheň, který je rozohní k hrdinským skutkům, ale tento oheň obyčejně brzo vyhasne. Kdyby však byla nějaká příčina domnívati se, že je v takovém statečném srdci schopnost k mimořádným kajícím skutkům, musí se nejdříve dobře prozkoumati, zvláště je-li to osoba řeholní. Ukáže-li se, že Bůh to od ní žádá, má se jí dovoliti, ano má se povzbudit, aby horlivě poslouchala hlasu Božího. Takový křesťan není již křesťanem obyčejným.

Ne všichni, kdož se zdají býti prostředními, mají býti k prostředním křesťanům připočtení a za neschopné uznání skutků heroického sebepřemáhání a pokání; zdání mnohdy klame. Pokora zakrývá často veliké vlohy a dary milosti; Bůh klade své milosti do nepatrných nádob. Kde prostřednost není očividná, má se zkouseti trvalá heroická touha po kajícnostech a mrtvení, nikdy však bez zkoumání zamítati.

Asketická literatura obsahuje nemálo životů katolických mužů a žen, jinochů a panen, i dětí, kteří se všichni vyznamenávali zvláštní ctností, aniž by se jim dostalo církevních poct. Jako v seznamu svatých se neděje zmínka o mnohých svatých mučednících, protože jejich jména nejsou zachována, tak jest veliký počet svatých katolíků, kterých nikdo nezná. Heroismus se nejeví vždy nápadně a ve strohé formě. Svatý Jan Berchmans pravil ohledně kajících skutků: „Pokáním mým je především společný život.“¹³ Život v řeholní rodině, přimknutí se ke všemu, čeho vyžaduje řeholní kázeň, a ke všem osobám, které se s řeholníkem stýkají, je skutečně velmi kruté pokání. Společný život přináší tolik příležitosti se přemáhati, že je k tomuto přemáhání často více heroismu zapotřebí, než k tělesným skutkům heroického sebesmrtvení.

VI. Zvláštní pokyny pro jednotlivé způsoby tělesného mrtvení.

1. Všeobecné pokyny, až dosud podané, nepostačují, aby uschopnily ty, kdo chtějí následovati svaté v jich tělesných kajícnostech a mrtveních, aby to konali dovoleně, opatrně a chvalitebně. Je třeba, abychom dali ohledně jednotlivých tříd kajících skutků, které svatí konali, zvláštní rady.

Předně, co se týče *postu*. Mladí lidé nemají svých sil přeceňovati, mají považovati slova svatého Františka Saleského, jako by jim byla řečena: „Napomínám tě, abys sobě zachoval zdraví, – neboť je to vůle Boží, – abys sil svých šetřil, abys jich mohl

13 Mea maxima poenitentia est vita communis. Cepari. Vita del Beato Giovanni Berchmans, Roma 1865. 104.

použití ke cti Boží. Je vždy lépe, zůstanou-li síly neporušené, než seslabené, protože je velmi těžko jich znovu nabýti, jestliže jsme jich jednou ztratili.“¹⁴

Mnozí mladí lidé považují mylně zdravou chuť, znamení to přirozené potřeby pokrmu, za nezřízenou chtivost po jídle a odpírají si potřebné posily. Tak se také přihodilo svatému Janu Berchmansovi. Mladý, nezkušený světec měl nešťastně za to, že zdravý hlad a s ním spojená touha po jídle je nezřízená smyslnost, a chtěje ji přemoci, ubíral si vždy více a více jídla, až konečně podlehl.

Mnozí se zase domnívají, že bojují nejlépe proti pokušením smyslnosti a nečistoty velikými posty. Klamou se, neboť kající skutky, které sílu nervovou seslabují a tak nervy dráždí, že jsou často příčinou těžkých pokušení proti svaté čistotě.

Mnohdy se nám zdá, že poživše méně pokrmu, jsme lépe naladěni k duševní práci a že je nám lehčeji. Nezkušené dají se svést a uskovňují se v jídle ještě více, ale tím se vysílí a seslabí tak, že se stanou neschopni každé duševní činnosti. Jest radno, abychom raději střídali způsob přijímání pokrmu a co jsme jednoho dne ubrali, příštího dne zase nahradili. Zvláště nedospělí mají se touto radou řídit.

Prísne posty při seslabeném těle jsou překážkou v duchovním životě. Když kdysi svatá Brigita přísně se postila a bděla na obtížné cestě z Bologny do Říma, seslábla tak velice, že duše její následkem slabosti tělesné nechápala slov nebeských zjevení. Tu jí pravil Kristus: „Jdi a poskytni svému tělu potřebného pokrmu, neboť chci, aby tělu se dostalo potřebné posily, aby tělesná slabost nepřekážela duši chápati a rozuměti to, čemu tě chci naučiti.“¹⁵

Naše doba nervových nemocí nepřipouští, abychom si něčeho z potřebného pokrmu odepřeli. Doporučuje se však k mrtvení zdržovati se nápojů alkoholických, koření, kávy, čaje, octa a jiných silně kořeněných pokrmů, což je i prospěšno zdraví. Pro naši dobu je to nejnutnější, nejrozumnější a nejlepší způsob mrtvení chuti. Smyslnost vyhledává dráždění nervů; mrtvení záleží tedy v tom, že jí toho odepřeme. Při tom máme příležitost cvičiti ony dva nejdůležitější činitele ve ctnostném životě, odvahu a sílu vůle, jak proti sobě, tak také proti smyslnosti, proti převrácenému způsobu života dnes a proti panujícím výstřednostem dnešní civilisace.

Ve středověku musela nadbytečná tělesná síla býti posty vedena na pravou míru a učiněna neškodnou, dnes však je pro naše slabé nervy a pro rozklad tělesných sil nutno, abychom zdržujeme dráždění nervové, zachovali si potřebné síly. Tím se také předejde pokušením proti svaté čistotě, neboť tyto mají, jak již bylo řečeno, svůj původ v dráždivosti nervů.

Svatý František Saleský radí užitečně takto: „Sneseš-li půst (nasyčení jednou za den), učiníš dobře, když si několik postních dnů ke dnům církevním přidáš, neboť vedle obyčejných účinků postu, který duši povznáší, tělo krotí, ve ctnosti cvičí a větší odměny v nebi zasluhuje, jest věc velice dobrá a užitečná, udržovati si stále panství nad svou chutí a podrobovati tělo zákonu ducha. I kdybychom se nepostili mnoho,

14 Quadrupani, Anleitung 4, 41.

15 Zjevení 6, 91.

přece se nás zlý nepřítel bojí, protože ví, že se dovedeme postiti.“¹⁶ Svatý učitel duchovní doporučuje pak, abychom takový půst položili na obyčejný den zdrženlivosti v roce. Protože u nás obyčejně jen v pátek se zdržujeme masa, hodil by se k tomu právě pátek nejlépe. Různé okolnosti však mohou býti příčinou, abychom volili jiný den, pak jej ovšem zvolíme.

Dále poznamenává moudře týž světec, že je pro někoho obtížným se postiti, pro jiného obsluhovati nemocného, pro třetího navštěvovati vězně, pomáhati opuštěným, zpovídati, kázati a konati podobné skutky; praví pak, že je lépe vzíti na sebe takový obtížný skutek, než se postiti, neboť kromě toho, že tělo trýzní, přináší ještě jiný užitek.

Kdyby byl sv. František žil v naší době, byl by jistě mužům radil, aby se omezovali v kouření, šňupání, pití a to, co tak ušetří, vynaložili na skutky lásky k bližnímu, ku podpoře časného i věčného blaha bližních. Něco podobného byl by uložil také ženám vzhledem k jejich požívavosti.

Konečně nás poučuje světec o způsobu mrtvení chuti, o němž praví, že se mu má dáti přednost před postem. Píše: „Musíme si, jak se mi zdá, velice vážit slov, která Ježíš Kristus řekl svým apoštolům: „Jezte, co se vám předloží.“ Myslím, že jest větší ctností, jíme-li bez rozdílu, co se nám předloží a tím pořádkem, kterým se nám předkládá, ať nám to chutná nebo ne, než když si volíme to, co je horší, neboť ačkoliv se to zdá býti přísnější, je přece při prvním zapotřebí více sebezáporu, nebo tu nezříkáme se pouze své chuti, nýbrž i své vůle. Je nemalým mrtvením chuť svou podříditi kuchaři a náhodě. Kromě toho je tento způsob mrtvení nenápadným, neobtěžuje a srovnává se se způsobem vzdělaných. Cením to více, že svatý Bernard napil se oleje místo vody nebo vína, než kdyby byl schválně pil odvar pelyňku; ukázal tak, že nehledí na to, co pije. Vyjímám však ony pokrmy a nápoje, které jsou škodlivy.

Co chválil sv. František na svatém Bernardovi, to učinil sám, jenže diskretněji, jak již celou svou povahou byl mírnější a odměřenější než sv. Bernard. V knize „Duch svatého Františka Saleského“ se píše¹⁷: „Kdysi mu předložili vejce na měkko vařená. Když je pojedl, namáčel chleba do vody, která v misce na stole stála, jako jej namáčel dříve do vejce. Spolustolovníci se té roztržitosti tiše smáli. Světec se jich tázal, čemu se smějí, a pravil: „Jistě jste nejednali dobře, že jsem nejedl nikdy s takovou chutí takové omáčky, jako je tato. Jest sice pravda, že hlad můj k tomu nemálo přispěl, – přísloví „Hlad jest nejlepším kuchařem“ – se opět osvědčilo“. Z toho se můžeme učit, jak světec následoval světce, ačkoliv doslovně nedělal totéž a jemně rozlišoval. Pít olej může totiž škodit, voda však jest naprosto neškodná.

Ku konci ještě tato poznámka: Žádný půst v nepřiležitou dobu. Nevčasně bychom se postili nejen tenkrát, kdyby síly tělesné byly seslabeny, nebo kdybychom měli vykonati nějakou namáhavou práci, nýbrž i tenkrát, kdybychom jedli s přáteli. Nesluší se, abychom nápadně málo jedli, nebo dobré věci se nedotkli. Zkazili bychom tak radost hostiteli, jenž chtěl hostům něco příjemného připravit, ostatní pak hosté byli by nepříjemně dotčeni, že se zdají býti nezdrženlivými. I velicí svatí se nepostili, když byli pozváni od přátel, a skrývali své mrtvení před hosty.

16 Bohumila 3, 23.

17 4. díl 17. hl.

2. Mezi kajícími skutky svatých je dále *užívání důtek* (la discipline) velmi časté. Povstalo za času svatého Petra Damiani (zemřel 1072) na západě a rozšířilo se i mezi lidem. Ve všech téměř řádech obojího pohlaví je zvykem mrskání. Pro řeholníky je to zcela obyčejným mrtvením, kdežto pro světské lidi něčím neobyčejným.

Také u světských kněží není mrskání zjevem tak častým. Mnoho správců duchovních je ostatně tak přetíženo pracemi svého povolání, že jim předčasně podléhají; musejí tedy více dbáti na to, aby svých sil šetřili, než aby je zvláštními kajícími skutky ještě seslabovali. Ti ovšem, kteří tak namáhavě pracovali nemusejí a ještě při síle jsou, mohou zcela dobře užívatí důtek pro svou i jiných spásu. „Důtky mají zázračnou sílu,“ píše svatý František Saleský;¹⁸ „budí v nás chuť k duchovnímu životu, užíváme-li jich mírně.“ Jistému spolubratru, který sobě stěžoval, že se mu nedaří obracet hříšníky, odpověděl kdysi svatý Jan Kř. Vianney otázkou: „Postil jste se, mrskal jste se?“ Špatný výsledek může mít příčinu v chybách a nehodnosti duchovního správce; tato překážka se odstraní vnitřním a vnějším pokáním, ale ovšem může toho býti někdy příčina zatvrzelost hříšníka. Vezme-li v tomto případě duchovní správce pokání, které by měli konati jeho svěřenci, na sebe, usmíruje tím Boha a nakloňuje ho, aby vinníkům dal milost.

Pro světské lidi by byly důtky jen výjimečně; ježto dnes patří k neobyčejným věcem, učinily by ty, kteří jich užívají, domýšlivými a pyšnými. Rozhodnutí o tom náleží zpovědníkovi. Samo sebou je ovšem chvalitebno v tom následovati svatých.

Pravidlem pro užívání důtek musí býti podle sv. Ignáce, že mají činiti tělu bolest, ale nesmějí vnikati až na kost, aby se předešlo nemocem. Proto je přiměřenější, abychom se mrskali tenkými provazci (funibus minutis), které působí zevnější bolest, nežli způsobem, který vnitřní poranění působí. Tak sv. Ignác v knize svých duchovních cvičení.¹⁹

Dále je třeba upozorniti, že se nemá mrskati páteř, protože z ní vycházejí nervové svazky, které souvisejí s mozkiem. Mohl by se snadno bitím na páteř způsobiti otřes nervů, čehož třeba v naší nervosní době zvláště varovati. Máme si také rozumně a mírně ustanoviti počet ran.

3. Svatí nosili dále *kající pásy* (cilicia) a dokonce *kající šaty* z rozličných drsných látek (la haire), které působí tělu bolest. Také tento způsob kajícího je podnes v mnohých řádech ještě v obyčeji, není tedy pro řeholníky zvláštností. Zbožní, horliví kněží světští toho také někdy užívají. Pro laiky je tento způsob kajícího neobyčejným, a proto v něm nemají svatých následovati, aniž by se neporadili s duchovním vůdcem.

Ve mnohých klášterích lze dostati kající pásy z drátu. Nošení takových kajících pásů kolem pasu, kde se rozvětjuje nižší nervový systém, je dovoleno jenom nervově silným osobám, které netrpí nějakou vnitřní nemocí střevní, žaludeční, jater, žluče nebo ledvin. Na rukou nebo pažích mohou se takové řetízky nositi bez nebezpečí, ale musí se ustanoviti, kolikrát v týdnu a jak dlouho je má kdo nositi. Nemají se také příliš upjati, aby nebyl rušen oběh krve; nosíme-li kající pásy kolem pasu, nemá tím trpěti dýchání a ostatní pohyb.

4. Konečně se činí v životopisech svatých také zmínka o *bdění*. Mnozí svatí omezili svůj spánek na dvě až tři hodiny, nebo spali podepření o zeď, na židli sedíce, na zemi, tvrdých prknech, loži pokrytém ostrými kamínky, nebo majíce kámen pod

18 Bohumila 3, 23.

19 I. týden, 10. přídavek.

hlavou. Tak čteme v breviáři o svaté Kláře z Assisi: „Aby krotila tělo a prospívala na duchu, volila si holou zemi, někdy i trochu větví za lože, za podušku pak tvrdé dřevo.“ Totéž se tam vypravuje o svatém Hyacintovi O. Pr.: „Hoře láskou k Bohu, probděl celé noci na modlitbách a v kajících skutcích, při čemž se opíral o kámen, nebo ležel na zemi.“

Kající skutek bdění je pro zdraví nejnebezpečnější, protože přirozenost naše potřebuje jisté doby, aby ve spánku zase nahradila tělesnou látku, spotřebovanou v denní práci, aby novou látku orgánům přivedla, je k další práci uschopnila a posílila. Je-li spánek příliš krátký, je tělo pro nastávající práci nedostatečně vypraveno, a proto je také příliš namáhá a seslabuje. Čím častěji se bdění opakuje, tím více mizí síly, tím neschopnějším stává se tělo k práci, až zemdlí a se strhá.

Svatý František Saleský tvrdí, že je půst nejtěžším pokáním, protože od pokrmu závisí trvání tělesné, ale mrskání a kající pásy dotýkají se jen povrchu tělesného. Škodlivost bdění je však zrovna taková, jako postu, neboť se jím zamezuje zásobování tělesných orgánů novými látkami a připravuje se naprosté zničení těla. Snad nikde se tak přirozenost na člověku nemstí, jako v ubírání si potřebného spánku, nebo v neustálém, nepravdělném jeho přerušování.

Proto svatý Ignác z Loyoly tam, kde mluví ve své knize o duchovních cvičeních a kajících skutcích, nechce, aby se něco ubíralo z patřičného, tím méně pak z potřebného spánku, t. j. nepřije si v tom ohledu žádného kajícího skutku. K tomu poznamenává vykladač duchovních cvičení: „Přirozenost má neodkladné potřeby; vezmeme-li jí, čeho potřebuje, násilně, pomstí se nám za to a bude to s lichvářskými úroky žádati zpět. Dlouho trvající bdění způsobuje zemdlení a seslabení a po špatné noci následuje špatný den.“²⁰ Svátý Ignác nezamítá naprosto bdění, ale neukládá je žádnému exerciantovi předem, ano zdá se, že požaduje pro tento kající skutek zvláštní povolání od Boha, které zaručuje úplné zachování sil.

Co jsme řekli, vztahuje se na bdění, které může síly tělesné značně seslabiti. V některých řádech je zvykem o půlnoci se modliti chor; při tom však je postaráno, aby nechyběl odpočinek ani před ani po zpěvu žalmů. V klášterích, jichž členové nepravdělně v noci musejí konati klanění Nejsvětější Svátosti, brzy o desáté neb o jedenácté hodině atd., ukázalo se prý, že toto nepravdělné rušení spánku zvláště mladším členům nebezpečně zdraví porušilo.

Kdo tedy cítíš, že bys měl svatých ve bdění následovati, rozmysli si to dobře, máš-li to vůbec činit a jak, a řiď se při tom jen radou zkušeného duchovního vůdce.

Zajímavo je, že dal Ježíš Kristus sv. Brigitě a jejím družkám, totiž její dceři, sv. Kateřině, a jiným šlechtickým dámám, jež byly v Římě (1351–1353), o spánku toto naučení: „Radím vám, abyste čtyři hodiny před půlnocí a čtyři hodiny po půlnoci věnovaly spánku. Komu však rozumně může stačiti kratší čas k odpočinku, aniž při tom svých sil pozbyl, tomu to bude sloužiti k větší odměně a zásluze.“²¹ Svěťice se

20 P. de Ponlevoy S. J. Commentaire sur les Exercices spirituels de St. Ignace Évreux 1889.

21 Leben der hl. Brigitta von Schweden, 21. Kap. Mainz 1875.

řídila ovšem poslednější radou a ztrávila velikou část noci na modlitbách a rozjímáních.

HUBER, Max a ČERNÝ, Jan Maria. *Následování svatých*. Praha: Max Huber, 1927. strany 452–486. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7bb9ae60-52ed-11e3-9ea2-5ef3fc9ae867>.